

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) หลัก 2 กลุ่ม จำนวน 10 รูป/ท่าน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย

- 1) พระราชคุณาธาร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ด้านการศึกษา พระเถระที่ดูแลเรื่องการศึกษา ภายในวัดทั้งหมด
- 2) พระราชเวที ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ด้านสาธารณูปการ พระเถระที่ดูแลเรื่องการบูรณะโบราณสถานของวัดทั้งหมด
- 3) พระมหาอุดม ปญญาโก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- 4) พระมหานรินทร์ อภินโนโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ด้านบุคลากร และดูแลการปรับภูมิทัศน์ภายในวัด
- 5) พระมหานพรัตน์ อภิขุโว หัวหน้าพระวิทยากร ดูแลเรื่องการให้ความรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย

- 1) คุณอารีศักดิ์ เสถียรภาพอุยทธ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท ธนาสิริกรุ๊ป จำกัด (มหาชน), คณะทำงานรัฐมนตรีช่วยกระทรวงยุติธรรม, คณะทำงานของรองนายกรัฐมนตรีด้านการศึกษา, คณะกรรมการการรถไฟแห่งประเทศไทย และยังคงบวชอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอยู่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ

- 2) ดร.ธีรพงษ์ บุญรักษา รองผู้อำนวยการฝ่ายยุทธศาสตร์และทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้ที่ชื่นชอบการศึกษาแหล่งโบราณสถานและยังทำงานวิจัยเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวด้วย
- 3) ดร.ชัตติยา ดั่งสำราญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, กรรมการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา
- 4) ดร.ทิพย์อาภรณ์ จงจตุรภัทร ผู้ช่วยประธานกรรมการบริหาร บริษัท อัลเทอร์เนทีฟ แอสเซท จำกัด, มีความผูกพันกับวัดตั้งแต่เด็ก ปรินญาตรีจบทางด้านเศรษฐศาสตร์ ปรินญาโทด้านการวางแผนการตลาด และปรินญาเอกจบด้านรัฐประศาสนศาสตร์
- 5) ดร.อัญญา บัญปาลิต อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศิลปากร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์เป็นวัดเก่าแก่ เป็นวัดกษัตริย์สร้าง เริ่มมาแต่รัชกาลที่ 1 แล้ว จนถึงปัจจุบันก็เป็นเวลาหลายร้อยปี ก็ยังมีความสวยงาม มีสิ่งที่น่าสนใจเยอะแยะทุกอย่างภายในวัดก็น่าศึกษาทั้งหมด เพราะมีความสำคัญทุกอย่าง เป็นวัดที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะจารึกต่างๆ ซึ่งได้รับจดบันทึกเป็นมรดกโลกมีศาสตร์การแพทย์การนวด และก็เกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับเรื่องวรรณคดี เรื่องรามเกียรติ์ เรื่องวัฒนธรรม เช่น ตำนานสงกรานต์ พร้อมด้วย โครงฉันท กาพย์ กลอน เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก และเสน่ห์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้นมีอยู่ 3 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมฝรั่ง เป็นศิลปะและนวัตกรรม ทำให้เกิดสุนทรียภาพแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจะบอกได้ว่า ทุกอย่างในวัดหรือจะบอกว่าทั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด มีความเป็นประวัติศาสตร์ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานกว่า 230 ปีล่วงแล้ว เพราะประวัติศาสตร์นั้นมีทั้ง ปติมากรรม จิตรกรรม ขนนธรรมเนียม ประเพณีโบราณ พิธีราชภัฏ พิธีหลวงแล้วก็มีแผ่นศิลาจารึกวัดโพธิ์ที่จารึกสรรพวิชาแขนงต่างๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตำรายาแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น จะเรียกได้ว่าสำคัญทุกอย่างก็ได้ เพราะศึกษาได้ตลอดชีวิต ศึกษาอย่างไรก็ไม่หมด เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรม เพราะเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 และที่ 4 เป็นยุคแห่งการค้าขายกับต่างประเทศ จะเห็นว่าวัดจะมีรูปปั้นเป็นหิน เป็นเครื่องอับเฉา ได้มาจากการค้ากับประเทศจีน นอกจากประเทศจีนแล้ว ก็ยังค้าขายกับประเทศทางตะวันตกอีก

เพราะฉะนั้น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมีวัฒนธรรมผสมผสานที่ค่อนข้างโดดเด่นและเป็นที่ประทับใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย จะสังเกตว่า ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนี้ ใครๆ ก็อยากจะมาเที่ยวมาเยี่ยมชม มาศึกษาแหล่งเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนที่สำคัญที่สุดก็คือ พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ตามความเชื่อของคนที่มากราบไหว้เยี่ยมชม จะต่างชาติหรือต่างศาสนา เชื่อว่าการนอนก็เป็นอริยาบถหนึ่งที่สบายที่สุด ไม่ว่าใครๆ ก็อยากให้อายุยืนมีความสุขสบาย ก็เลยรู้สึกว่าจะอยากจะมากราบสักการะของพุทธศาสนิกชน ส่วนนักท่องเที่ยวทั่วไปก็จะเข้ามาศึกษาในเรื่องของงานสถาปัตยกรรมว่า พระนอนของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ไม่ใช่โลหะ แต่เป็นงานปูนปั้น นอกจากนี้ก็ยังมีเรื่องของโครงสร้าง ว่าสร้างได้อย่างไร สร้างแบบไหนถึงได้ใหญ่โต เช่นนี้ เพราะในอดีตไม่ได้มีเสาเข็ม ทำยังไงให้องค์พระยังคงอยู่ ไม่มีการทรุดตัว ส่วนถัดมาก็คือพระอุโบสถ ที่เรียกว่ามีความสวยงามระดับต้นๆ ของประเทศก็ว่าได้ เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงแหล่งประวัติศาสตร์ของวัดโพธิ์นั้นการวางผังวัดดีมาก จัดแยกเขตพุทธาวาสกับสังฆาวาส โดยมีถนนเชตุพนกั้นกลางไว้ บางคนคิดว่า เป็นคนละวัดด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นเวลานักท่องเที่ยวมาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามก็จะไม่ค่อยเห็นพระสงฆ์สามเณร ก็คิดว่าไม่มีพระสงฆ์สามเณรด้วยซ้ำ เพราะการวางผังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งสมัยรัชกาลที่ 1 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตพุทธาวาสนั้น มีความสวยงามทั้งศิลปะ วัฒนธรรม ปติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นโบราณสถานที่สำคัญของประเทศไทย เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เวลาใครมาศึกษาแล้วจะได้รู้ถึงความเป็นโบราณสถาน ความรู้ทางสถาปัตยกรรม และที่เป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศนั้นก็คือ การนอน ซึ่งวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์นั้น เป็นต้นตำหรับของการนอน และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก ทั้งนี้ ตำรานวด และตำรายานี้ มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ทรงบูรณะของเดิมและเพิ่มเติมอีกมากมาย และก็ได้นำตำรายา ตำรานวดเหล่านี้ไว้ให้เราได้ศึกษาเรียนรู้จนถึงทุกวันนี้

2. แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0

ควรมีการวางระบบให้นักท่องเที่ยวเข้าชม โดยเฉพาะที่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ และที่พระอุโบสถ เช่น แบ่งรอบเข้าชมทีละ 20-30 คน เป็นต้น กำหนดเวลาในการเข้าชมอย่างชัดเจนเป็นรอบๆ ไป เช่น กลุ่มแรกเข้าชมถึงพระบาทของพระพุทธไสยาสน์แล้ว ก็ปล่อยให้ชุดที่สองเข้ามา เป็นต้น

ควรให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติผู้หญิงที่นุ่งน้อยห่มน้อย ใช้ผ้าคลุมท่อนบนและท่อนล่าง ตั้งแต่ตอนซื้อบัตรเข้าชม และผ้าก็ควรให้ดูดีหน่อย เป็นผ้าคลุมไหล่สามารถพันเอวได้ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวสะดวกในการเข้าชมแต่ละที่

ควรจัดโครงการเพื่อพัฒนาทางด้านภาษาแก่บุคลากรของวัด เพื่อเป็นมาตรฐานในการพัฒนาทางด้านภาษา

ควรจัดอบรมให้มัคคุเทศก์กับผู้นำเที่ยวของวัดให้มีข้อมูลที่ไปในทิศทางเดียวกัน

ควรทำความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ในด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อให้เข้ามาช่วยหรือมาฝึกงานของนักศึกษา ทำให้ได้ภาคีหรือเครือข่ายของการทำงานด้วย

ควรออกกระเปาะการพัฒนาภาษาของบุคลากรภายในวัด คืออย่างน้อยพนักงานทุกคนในวัดควรสื่อสารเบื้องต้นได้เช่น บอกทางไปสถานที่ต่างๆ เป็นต้น

ควรวางแผนในการจัดพิมพ์โบชัวร์ให้ชัดเจน จะเป็นเดือนหรือเป็นปีก็ได้ และควรให้เจ้าหน้าที่ตรวจเช็คจำนวนโบชัวร์ที่คงเหลือ เพื่อให้การจัดพิมพ์ที่เพียงพอไม่ขาดไม่เหลือ ควรนำแผนมาตั้งโบชัวร์ทั้ง 10 ภาษาไว้ตรงที่จำหน่ายบัตร เพื่อความสะดวกในการนำไปศึกษา

ควรตั้งจุดบริการน้ำดื่มฟรีไว้หลายๆ จุด เช่น ตรงที่จำหน่ายบัตรแต่ละประตู เป็นต้น
ควรมีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยประจำแต่ละจุด เพื่อให้ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวได้ทันทั่วทั้งที่ แต่ละที่

ควรมีสะพานหรือพื้นเรียบๆ เพื่อรองรับคนพิการที่จะมาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ควรมีสื่อสารของเด็กทารกในห้องน้ำ เพื่อความสะดวกแก่คุณแม่ในเวลาเข้าห้องสุขา
ควรมีการวางถังขยะโดยมีการจำแนกขยะ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่และการจัดการ
สถานพยาบาลเบื้องต้นควรมีการปรับปรุง ให้อยู่ในที่โล่งแจ้ง ให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นได้ง่าย การบริการของพยาบาลต้องเป็นแบบเชิงรุก คือ มีการเดินไปตามสถานที่ต่างๆ ที่มีคนเยอะๆ หรือไม่ก็ควรที่จะมีโต๊ะบริการด้านพยาบาลตรงจุด พระวิหารพุทธไสยาสน์และที่พระอุโบสถ

ควรมีจะมีรถเข็นและที่พักบริการผู้สูงอายุและผู้พิการ ควรมีศูนย์อาหารที่ชัดเจนให้กับบุคลากรของวัด และนักท่องเที่ยว เช่น ร้านกาแฟ หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่มต่างๆ ร้านขายของที่ระลึกทั้งในวัดและนอกวัด ควรให้ได้มาตรฐาน เช่น การประกันคุณภาพ

ควรมีการแสดงการละเล่นไทยประจำสถานที่สำคัญๆ ของวัด เช่น หน้าพระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ หรือที่พระอุโบสถ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เพลิดเพลินกับศิลปวัฒนธรรมไทย
ควรมีอาหารหรือขนมแบบไทยๆ เอาไว้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น มีน้ำดื่มกับอาหารหรือขนมไว้บริการนักท่องเที่ยว

ควรมีของชำร่วยหรือของที่ระลึกของวัด มอบให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สิ่งเหล่านี้เป็นการบริการที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และอยากกลับมาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามอีกครั้งหรืออีกหลายๆ ครั้ง

ควรทำ Map แผนที่วัดให้ชัดเจน เช่น ทำเป็นจุดๆ เป็นหมายเลขๆ ไปให้นักท่องเที่ยวเดินตามแผนที่ที่กำหนดให้ และต้องกำหนดทางเข้าทางออกให้ชัดเจน นักท่องเที่ยวจะได้เดินตามทางที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน จะได้ไม่หลง และจะไม่วุ่นวาย ในแผนที่

ควรแสดงจุดสำคัญๆ ต่างๆ ไว้ นอกจากจะทำแผนที่เป็นแผ่นกระดาษแล้ว ต้องทำ App map watpho ทั้ง Online และ Offline และเชื่อมต่อกับตำแหน่งส่วนตัว เพื่อที่จะให้รู้ว่าตอนนี้เดินอยู่ตรงไหนแล้ว และจะเดินไปทางไหนต่อ เป็นต้น

ควรทำเว็บไซต์ให้มีหลายภาษาและสามารถจองการเข้าชมออนไลน์ได้ (ซึ่งตอนนี้กำลังอยู่ในช่วงดำเนินการทดลองระบบอยู่) ซึ่งการลงทะเบียนออนไลน์นี้จะทำให้ทราบข้อมูลของนักท่องเที่ยวอย่างละเอียดว่า เป็นนักท่องเที่ยวชาติไหน และอายุเท่าใด เป็นต้น และวิธีการลงทะเบียนออนไลน์นี้แปลงในเว็บไซต์อื่นๆ ด้วยเช่น Wikipedia เป็นต้น

ควรมีจุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ ที่เป็นมาตรฐาน จุดนี้ต้องตั้งอยู่ใกล้จุดจำหน่ายบัตรหรือรับคิวอาร์โค้ด ในกรณีที่สมัครเข้าชมทางออนไลน์เข้ามา และต้องมีพนักงานที่มี

ความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ 1 คน ภาษาจีน 1 คน ภาษาญี่ปุ่น 1 คน และจุดพยาบาลเบื้องต้นก็ควรอยู่ติดกับ Information นี้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวสังเกตเห็นได้ง่ายๆ

ควรมี Audio Guide ในการอำนวยความสะดวกในด้านข้อมูลให้นักท่องเที่ยว โดยตัว Audio Guide ตัวนี้จะต้องอยู่ที่จุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ จะทำให้ไม่ต้องใช้ไม้ค้ำคอกุหลาบ หรือไค้รับจ้างที่ทางวัดไม่สามารถรู้ได้ว่า ไค้ไค้เรียกเก็บนักท่องเที่ยวเท่าไร ถึงแม้จะมีราคาที่กำหนดไว้แล้วก็ตาม

แต่ละที่ที่เป็นจุดสำคัญหรือไม่ก็ทุกที่เลยควรมี QR Code ประจำไว้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ใช้สมาร์ตโฟนสแกน QR Code แล้วข้อมูลก็จะปรากฏให้นักท่องเที่ยวได้อ่านบนสมาร์ตโฟน และควรมี QR Code หลายๆ ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

ควรวางตำแหน่ง QR Code เกี่ยวกับความรู้ต่างๆ กระจายให้ทั่วถึง และข้อมูลใน QR Code ควรจะชัดเจนมากกว่านี้

ควรทำความร่วมมือกับวัดต่างๆ เพื่อทำบัตรเข้าชมใบเดียวสามารถเข้าได้หลายๆ วัด หรือไม่ก็ควรทำการซื้อตัวออนไลน์ได้

วัดควรจะต้องปรับบริบทในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลให้มากขึ้น ควรทำระบบวีดีโอที่พระวิทยากรนำบุคคลสำคัญต่างๆ ทั่วโลกที่มาเยือนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เช่น ตอนประธานาธิบดี บารัค โอบามา มาเยือนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ก็มีท่านพระราชปริยัติมุนี เป็นพระวิทยากรนำชม เป็นต้น วางไว้ในแต่ละจุด มีหลายๆ จอ และมีหลายๆ ภาษา เพราะคนจีนที่มาเที่ยวก็ใช้แต่ภาษาของตัวเอง คนฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน ก็ใช้แต่ภาษาตัวเอง

ควรจัดลานที่พักให้กับนักท่องเที่ยวที่เขาจะสามารถนั่งพักหรือนั่งรอได้ เพราะบางคนเดินทางมาหลายที่มาถึงวัดก็อยากจะนั่งพัก อาจจะเป็นเพราะมีอายุมากแล้วเดินไม่ค่อยไหว จุดสำหรับนั่งพักของนักท่องเที่ยวมีน้อยไปหน่อย

ควรมีการจัดรถเข็นไว้บริการผู้พิการหรือผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราไม่จำเป็นต้องลงทุนเอง วัดอาจจะให้บริษัท หรือหน่วยงานที่สนใจมาให้บริการ หรืออาจจะมีการเช่ารถเข็นกับคน เช่น สิ่งไหนที่สามารถลดต้นทุนได้ก็นำมาใช้ เช่น บิล เมื่อก่อนเป็นกระดาษแผ่นใหญ่ เดี่ยวนี้เป็นกระดาษแผ่นเล็กๆ และก็บางๆ ก็คือ ถ้าวัดยังจะใช้บัตรแบบกระดาษอยู่ก็ลดความหนาความใหญ่ของบัตรลงสักครึ่งหนึ่ง ก็จะทำให้ลดต้นทุนไปได้ครึ่งหนึ่ง จากที่ต้องเสียปีละหนึ่งล้าน ก็เหลือปีละห้าแสน เป็นต้น

ควรเน้นบุคลากรก่อน ต้องให้ความรู้แก่บุคลากรในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดหาบุคลากรที่มีความรู้ที่จะมาคอยอบรมพนักงาน ให้พนักงานได้รู้ว่า ต้องทำยังไงบ้าง ต้องพูดยังไง เป็นต้น ด้วยที่นี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอยู่แล้ว

ควรมีจุด Information หรือจุดประชาสัมพันธ์ มีบุคลากรประจำสักสองสามคน ได้คนละภาษาๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้สอบถามข้อมูลต่างๆ แล้วก็ให้บุคลากรเหล่านี้เทรนหรือช่วยฝึกพนักงานของวัดที่อยู่ประจำจุดต่างๆ ในเรื่องของการซื้อบัตรเข้ามาชมภายในวัด

ควรมีการ Booking Online หรือจองออนไลน์มาก่อน เพื่อที่จะได้รู้ว่าวันนี้ที่นั่งท่องเที่ยว ประมาณเท่าไรที่จะเข้ามาชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดควรมีเครื่องจำหน่ายบัตรมีเจ้าหน้าที่ ยืนคุมคอยให้คำแนะนำ จะทำให้ความแม่นยำของจำนวนเงินและจำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละวันด้วย

วัดควรทำแผนที่ให้ชัดเจน กำหนดทางเข้าทางออกให้ชัดเจน กำหนดจุดสำคัญๆ ที่ต้องไป และแต่ละที่ก็ควรมี ข้อมูลที่จะสามารถใช้ QR Code เพื่อแสกนดูหรือศึกษาข้อมูลตรงนั้นได้ ว่ามีความสำคัญอย่างไร และก็ควรมี QR Code หลายๆ ภาษา หรือไม่ วัดก็ควรมี Audio sound ไว้ บริการนักท่องเที่ยวเวลาไปตามจุดต่างๆ ก็จะได้กตฟังได้ และควรกำหนดทางเข้าทางเดียว ออกทางเดียว ทำหมายเลขจุดที่ต้องเข้าชมตั้งแต่เข้ามาจนถึงประตูทางออก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทที่ 1 ดังที่กรมวิชาการ (2544, หน้า 75) ได้จำแนกแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรรัฐและ เอกชน 2) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องหมวดวิชา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้อง อินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ วิทยุบริการ โสตทัศนศึกษา สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวน ธรรมะ ฯลฯ และยังเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะปัจจุบันมีอายุมากกว่า 230 ปี สร้างขึ้นมาเมื่อสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555, หน้า 20) ว่า ประวัติศาสตร์ คือ “การศึกษาความเป็นมาของมนุษย์ชาติหรือสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคตโดยอาศัยวิธีการที่รู้จักกันดีว่า วิธีของประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากสิ่งที่มนุษย์ สร้างขึ้น ในที่นี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างไว้ ดังที่ เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ์ (2544, หน้า 26-37) เป็นบริเวณบ่อเกิดของศูนย์ความรู้ที่ได้เข้าไปศึกษาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญ อาจ เป็นสิ่งที่ป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต และเป็นแหล่ง เรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทยเหมือนอย่างที นิวัติ อรรถพลยุคล (2536, หน้า 11) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วม สร้าง สำหรับเป็นสถานที่ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ แก่ประชาชนที่สนใจมีสื่อต่างๆ ไว้คอย บริการ สื่อบางส่วนได้รับช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เอกชน บางส่วนประชาชนก็มาบริจาค ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ เพราะมีทั้งศาสตร์และศิลป์ปรากฏอยู่ตามจารึกต่างๆ ในวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2548, หน้า 30) กล่าวว่า ประโยชน์ และความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1) ช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อย่าง ต่อเนื่อง 2) ช่วยให้ระบบข้อมูลข่าวสารได้ตีพิมพ์เผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการอย่าง กว้างขวางมากขึ้น 3) ช่วยให้ระบบการจัดการความรู้มีความกว้างขวางมากขึ้นหรือที่เรียกว่าการศึกษา

ไร่พรมแดนซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายได้อย่างทั่วถึง4) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลต่างๆ ไว้
อย่างเป็นระบบเพื่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย 5) ช่วยรักษา
ภูมิปัญญาของบุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในระยะยาว 6) เป็น
ประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนและเป็นที่พึ่งพาทางด้านวิชาการในการประกอบอาชีพและ
การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2. แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0

ตามนโยบายประเทศไทย 4.0 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและ
แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวมากมายจากทั่วโลกเข้ามาเยี่ยมชม เป็นส่วน
สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกองบริหารงานวิจัยและประกัน
คุณภาพการศึกษา(2559, หน้า 15-16)เป้าหมายประเทศไทย 4.0 ในกลุ่มที่ 5 คือกลุ่มอุตสาหกรรม
สร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์
เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น ซึ่งในแผนจะต้องใช้ Service
design ในการสร้างมูลค่า (Creative & culture-high value services) เพราะวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลารามเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพราะผ่านมากกว่า 230 ปีแล้ว แหล่งเรียนรู้
ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามก็ยังมีผู้มาศึกษาจนถึงทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นวัดจึงต้องพัฒนา
แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ให้ทันสมัย เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ
สุภามาศ อ่ำดวง (2554, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อ
เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต”พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้
ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 6 ด้านคือ 1) ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย เน้นให้ผู้ใช้บริการทุกคนได้เข้า
มาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม2) ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้
ในวัด เป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบโดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึง
ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งมีจิตอาสาในงานการพัฒนาอีก3) ด้านกิจกรรม ที่วัดจัดกิจกรรมเพื่อ
เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด กิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบระยะยาว เป็นต้น 4) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน
ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัด
แหล่งการเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในแหล่งการเรียนรู้5) ด้าน
การสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่ง
เรียนรู้ 6) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณใน
การพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ในวัด

และที่สำคัญวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้นเป็นวัดที่สำคัญมากในประเทศไทย เพราะ
ถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 เป็นวัดที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวัดที่คู่กับชุมชนมาโดย
ตลอด วัดและชุมชนก็อาศัยซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น ในการพัฒนาวัดกับชุมชนต้องมีส่วนร่วม
ด้วยกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ (2559, บทคัดย่อ)ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การ
พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน” พบว่า วัดและชุมชนต่างก็อาศัยซึ่งกันและกันมาแต่สมัย

พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และไม่สามารถแยกจากกันได้เพราะส่วนหนึ่งการพัฒนาในอดีตนั้นต้องอาศัย วัดเป็นฐานเป็นแหล่งการเรียนรู้และมีการพัฒนาตามลำดับเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่ภาพในอนาคต เพื่อปรับเปลี่ยนทิศการพัฒนาให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อความความเจริญของวัดคือกระบวนการแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ โดยนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความทางโลกผสมผสานวิธีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนให้เป็นตามแนวการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว

สำหรับแนวทางที่จะช่วยให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือการบริการในด้านต่างๆ เหมือนอย่างที่ว่า พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์วุฒิวโร (2560, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน” พบว่า 1) วัดที่มีการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธจะนำเสนอเนื้อหาให้แก่นักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจากการรับรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง 2) วัดแต่ละวัดจะมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในลักษณะที่คล้ายๆ กันคือ เรื่อง ห้องน้ำ ที่พัก อาหาร ลานจอดรถ ฯลฯ 3) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของวัด ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ น้อยมาก อีกทั้งวัดยังขาดบุคลากรที่ชำนาญด้านภาษา และงบประมาณยังคงเป็นข้อจำกัดประการสำคัญในการพัฒนาวัด ซึ่งการพัฒนาสิ่งเหล่านี้จะสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจชาติได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูวัฒนสุตานุกุล (ลทศุโณ) (2557, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วัดแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชาติ” พบว่า วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา คือ เวฬุณารามที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายพระพุทธเจ้าอยู่ที่แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถดึงดูดชาวพุทธทั่วโลกไปท่องเที่ยวดินพุทธภูมิสร้างรายได้เข้าประเทศจำนวนเงินมหาศาล ในประเทศที่มีการนับถือพุทธศาสนารวมถึงประเทศไทย ดังปรากฏในงานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้มาท่องเที่ยวและปฏิบัติด้วยความศรัทธา และมีแนวโน้มจะเพิ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปะเพื่อศึกษาวิถีชีวิตคนไทยในอดีตจนและปัจจุบันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 สามารถกำหนดเป็นข้อเสนอแนะ ในการวิจัยแต่ละด้าน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามควรวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโครงสร้างระบบวัดเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0 โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามให้ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของโบราณสถานไว้

2. วัดควรมีนโยบายจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างระบบของวัด และจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการหรือกิจกรรมประจำปี จัดสรรงบประมาณด้านการวิจัยเกี่ยวกับด้านต่างๆ ของวัดให้ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบโครงการและเพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

3. วัดควรให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาวัดซึ่งแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดควรให้ความสำคัญของผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับบุคคลเหล่านี้

2. วัดควรติดตั้งอินเทอร์เน็ตไร้สายให้ครอบคลุมทั่วบริเวณวัดไว้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์บุคคลสำคัญไม่กี่รูป/คน ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยทั้งคุณภาพและปริมาณ เพื่อจะได้ข้อมูลการพัฒนาที่ตรงความต้องการของผู้บริหารและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยทั้งต่างชาติที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

2. การทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการร่วมกันของสถานที่สำคัญรอบเกาะรัตนโกสินทร์เพื่อรองรับประเทศไทย 4.0